

передачі емоційного стану в мовленнєвому плані; адекватний прояв емоційного стану в комунікативній сфері. Доведена ефективність проведення цілеспрямованого, спеціально-організованого навчання з використанням дидактичних прийомів розвитку емоцій і накопичення соціального досвіду у дошкільників з мовленнєвими порушеннями.

Ключові слова: емоції, емоційна лексика, емоційно-мімічні засоби, діти з порушеннями мовлення, корекційно-розвиваюча робота.

Галущенко В.И. Развитие эмоционально-мимических средств общения у детей с нарушениями речи.

В статье рассматривается вопрос совершенствования путей коррекционно-логопедической работы с детьми с нарушениями речи через развитие таких важных компонентов просодической стороны речи, как эмоционально-мимические средства, которые во многих случаях являются несформированными у детей указанной патологии. Определяется необходимость проведения специальной коррекционно - развивающей работы с детьми, имеющими речевые нарушения, направленной на развитие эмоциональной сферы, эмоциональной лексики, способствующей развитию мимической и артикуляционной моторики, формированию всех компонентов речевой деятельности, коммуникативной компетентности и способности к анализу. Проведение коррекционной работы происходит за основными этапами, включающими задачи: знакомство детей с основными эмоциями (по наглядным материалам); различения эмоциональных состояний с схематичными изображениями; воспроизведения заданного состояния с использованием различных выразительных средств; понимание своих чувств и чувств других людей и умение воспроизводить это; развитие эмпатии, чувство долга; расширение представлений детей об эмоциях, развитие и обогащения эмоциональной лексики; продолжение знакомства детей с пиктограммами, развитие пантомимических и мимических навыков; совершенствование и обогащение «вокальной мимики»: (выражение эмоций в интонации, тембре, ритме, вибрации голоса), дифференциация интонационных различий, как на уровне восприятия, так и на практическом уровне; привлечение детей к воспроизведению мини-сценок и активного участия в театрализованной игре; развитие эмпатии, воображения, фантазии; повышение уровня передачи эмоционального состояния в речевом плане; адекватное проявление эмоционального состояния в коммуникативной сфере. Доказана эффективность проведения целенаправленного, специально организованного обучения с использованием дидактических приемов развития эмоций и накопления социального опыта у детей с речевыми нарушениями.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональная лексика, эмоционально-мимические средства, дети с нарушениями речи коррекционно-развивающая работа.

Haluschenko V.I. The development of emotional facial means of communication in children with speech disorders.

The article discusses ways of improving correctional and speech therapy work with children with speech disorders through the development of important components prosodic aspects of speech as a means of facial emotional and that in many cases children are unformed abovementioned diseases. Determine the need for special corrective - developing work with children with speech disorders, aimed at developing the emotional sphere, emotional vocabulary that promotes mimic and articulation, the formation of all components of speech, communicative competence and capacity for analysis. Holding korektsinoyi work is on the main stages, including the task of: Getting children with basic emotions (by visual material); distinguishing emotional states by schematic images; given the state of play with different means of expression; understand their feelings and the feelings of others and the ability to play it; development of empathy, sense of duty; expanding notions of children about emotions, emotional expansion and enrichment of vocabulary; Children extension card icons, expansion and mimic pantomime skills; improvement and enrichment "vocal mimicry": (expression of emotions in intonation, timbre, rhythm, vibration voice), differentiation intonation differences at the level of perception and at the practical level; involving children playing mini-scenes and active participation in the theatrical game; develop empathy, imagination, imagination; enhance the transfer of emotional state in terms of speech; adequate expression of emotional state in communicative sphere. Proven efficacy of targeted specially-organized learning using teaching techniques of emotion and the accumulation of social experience in preschool children with speech disorders.

Keywords: emotions, emotional vocabulary, emotional facial products, children with speech disorders, correction and development work.

Стаття надійшла до редакції 11.07.2015 р.

Статтю прийнято до друку 15.07. 2015 р.

Рецензент: д.п.н., проф.Конопляста С.Ю.

УДК: 376-056.264(043.3)

**ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД СІМ'Ї ЯК СИСТЕМНА ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА РОДИНИ,
В ЯКІЙ ВИХОВУЄТЬСЯ ДИТИНА З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Кисличенко В.А.

victoria.kislichenko@gmail.com

Динаміка розвитку сучасного суспільства та недостатність варіативних

корекційних психолого-педагогічних технологій забезпечення сімейно-центрованого підходу,

необхідність ранньої логоінтервенції у процес формування мовлення дитини та недостатність участі сім'ї у корекційно-освітньому процесі обумовили доцільність здійснення нами експериментального дослідження на тему «Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення».

Складність та актуальність зазначеної проблеми є безперечною, оскільки відсутність єдиної системи обліку дітей групи ризику та дітей з мовленнєвими вадами, розрізненість даних щодо мовленнєвого розвитку дітей, недосконалість взаємодії між фахівцями системи охорони здоров'я та освіти, відсутність єдиного координаційного центру педагогічного супроводу дитини призводять до втрати корекційного потенціалу родини.

Дослідженнями Є.В.Козлової, І.І.Мамайчук, О.М.Мастюкової, Г.О.Мішиної, А.Г.Московкіної, О.Б.Половинкіної, О.А.Стребелевої та ін. доведено доцільність корекційної роботи в умовах сім'ї з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку. Це відповідає сучасним стратегічним напрямкам наукового пошуку, що зміщується до більш ранніх періодів розвитку дитини (С.Ю.Конопляста, М.М.Малофеев, Ю.А.Разенкова, В.М.Синьов, В.В.Тарасун, Г.В.Чиркіна, М.К.Шеремет та ін.).

На жаль, в Україні стали, традиційні форми роботи логопеда та сім'ї не забезпечують системної логопедичної допомоги родині, яка залишається за межами зони впливу, що в першу чергу стосується сімей з дітьми від народження до 3-х років, та дітьми, неохоплених дошкільною освітою.

Одним із прогресивних напрямів вирішення даної проблеми, на наше стійке переконання, є концепція супроводу. Зокрема, теоретичні й практичні аспекти психолого-педагогічного супроводу відображені в роботах сучасних дослідників А.Г.Асмолова, М.Р.Бітянкової, Л.М.Гречко, С.В.Духновського, В.В.Кобильченка, О.А.Козирева, Н.М.Назарової, О.Є.Обухової, Р.В.Овчарової, Т.І.Чіркової, Л.М.Шипіциної та ін. Особлива увага у дослідженнях спрямована на механізми, види, способи й умови надання психологічної підтримки та допомоги дітям у процесі шкільного навчання.

Трактуючи процес формування мовлення як неусвідомлено здійснюваний процес навчання починаючи з народження дитини, з позицій сімейно-центрованого підходу ми вбачаємо можливість розглядати:

по-перше: суто логопедичний напрям супроводу сім'ї, що виховує дитину-логопата, по-друге: логопедичний супровід сім'ї як структурний компонент загального психолого-педагогічного супроводу, де у співвідношенні підсистем логопедичний супровід сім'ї залишається самостійним напрямом, що має свої методологічні засади, мету, специфічні завдання і шляхи вирішення.

Основним суб'єктом дослідження виступила родина дитини-логопата, в межах єдності тріади «дитина-логопед-сім'я».

До експериментального дослідження було залучено у загальній кількості 380 родин дітей дошкільного віку та 230 логопедів дошкільних закладів, поліклінік, центрів соціальної реабілітації Київської, Одеської, Миколаївської областей. Експериментальним дослідженням охоплено 4 області України (Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Черкаська). **Дослідження здійснювалось упродовж 2005-2011 років.**

Оскільки **предметом** нашого дослідження було визначено логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення, то відповідно до основної концепції та шляху вирішення проблеми — сімейно-центрованого підходу — **об'єктом** дослідження став процес взаємодії логопеда та родини у формуванні, розвитку і корекції мовлення дитини з логопатологією.

Основною ідеєю нашого дослідження було досягнення активної, усвідомленої участі батьків у мовленнєвому розвитку дитини дошкільного віку за умови сімейно-центрованої спрямованості логопедичного впливу.

Таким чином, **метою** дослідження стала інтенсифікація спеціалізованої допомоги дошкільникам з порушеннями мовлення шляхом розробки та практичної реалізації комплексної програми неперервного логопедичного супроводу сім'ї.

В основні **завдання** було включено здійснення аналізу проблеми у теорії та практиці загальної, корекційної педагогіки та спеціальної психології. Встановлено, що

резерви впливу сім'ї на мовленнєвий розвиток дитини з порушенням мовлення залишаються не до кінця реалізованими.

Безперечно, пріоритетним було проведення експериментального дослідження, тому одним із наступних завдань було визначення актуального стану взаємодії батьків дітей з порушеннями мовлення та логопедів, що було досягнуто за допомогою авторської діагностичної моделі вивчення зазначеної взаємодії, спираючись на визначені базові складові готовності до даної взаємодії. Йдеться про логопедагогічні знання, педагогічні вміння та мотиваційні потреби. (рис.1.)

На основі цієї моделі було розроблено методику констатувального дослідження, яке здійснювалось у два етапи та кількох стратегічних напрямках (батьки-логопед; логопед-батьки; дитина-батьки).

Результати констатувального дослідження дали змогу не просто констатувати на рівні якісного аналізу відсутність або недостатність взаємодії, але й довести через кількісні показники існування різних рівнів активності взаємодії батьків з логопедом, визначити кількісні показники основних складових готовності батьків та логопедів до такої взаємодії. Відповідно було констатовано наявність активного, ситуативно-активного та пасивно-негативного рівнів взаємодії батьків із логопедом у корекційно-виховному процесі.

Як виявилось, сім'ї, які виховують дитину з порушенням мовлення, у переважній більшості соціально адаптовані, освічені, мають належні житлові і матеріальні умови. Аналіз вивчення педагогічної освіченості батьків показав значні розбіжності та недостатність саме педагогічних знань та вмінь у батьків дітей з мовленнєвими порушеннями. Отримані дані виявили невідповідність доволі високого соціального статусу батьків, їх високого рівня освіти і низького рівня їх готовності до включення у корекційний процес.

Хоча більшість батьків (89%) погоджувалась з можливістю покращити мовленнєвий розвиток дитини, основні напрями і складові частини цього процесу ними не усвідомлювались: 35,6% не турбували ніякі труднощі у розвитку дитини. Перебування дітей у групі корекції мовлення не стало для батьків приводом для хвилювання, поштовхом

переглянути своє ставлення до проблем дитини. Ми переконалися, що глибинних змін у свідомості батьків не відбулося: 45,5% не потребували консультацій нікого з фахівців, а мовленнєві труднощі турбували лише 29,4%.

Результати констатувального експерименту виявили суттєві відмінності у стилях виховання в сім'ях дітей з мовленнєвими порушеннями і без них. На тлі переважаючої гіперопіки в родинях дітей-логопатів виявлено і інші психологічні проблеми, що безперечно заважає нерозривності корекційного процесу.

Керуючись узагальненими результатами констатації, виявлено низький рівень готовності батьків до включення у корекційно-логопедичний процес—39,8% (71), що вимагало термінових заходів щодо його підвищення.

Виявлений достатньо високий рівень готовності логопедів до взаємодії з батьками — 71,3% (79) — несподівано поєднався з визнанням лише половиною (50% (55)) логопедів авторитета у батьків як значущого чинника забезпечення ефективності логопедичної допомоги та недостатністю знань щодо роботи з батьками.

Таким чином, на етапі констатувального дослідження нами:

1. визначено структурні компоненти готовності до взаємодії батьків та логопедів;
2. розроблено діагностичну модель вивчення взаємодії батьків дітей з порушеннями мовлення та логопедів;
3. визначено стан сформованості базових структурних компонентів та особливості взаємодії сім'ї дитини з порушеннями мовлення з логопедом;

Цілісний аналіз стану проблеми логопедичного супроводу сім'ї, а також одержаний арсенал результатів констатувального дослідження дозволили охарактеризувати стан готовності сімей дітей з ПМ та логопедів до взаємодії у логокорекційному процесі як недостатній.

Керуючись результатами констатувального дослідження, розроблена авторська програма неперервного логопедичного супроводу сімей, яка заснована на міждисциплінарному підході та інтеграції декількох ланок процесу супроводу дитини із ПМ у закладах охорони здоров'я та освіти спільно із сім'єю (рис.2.).

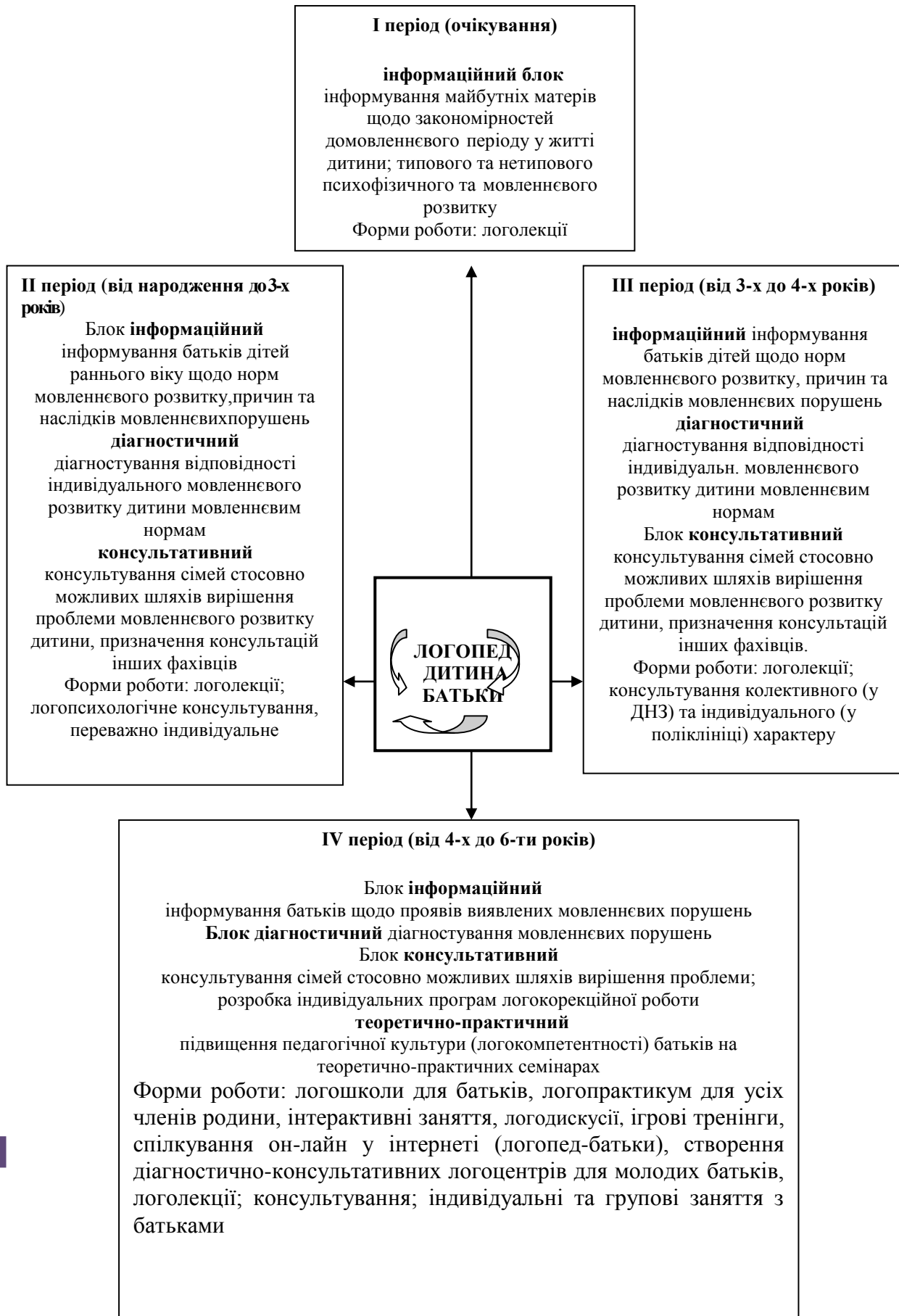

Рис.2. Програма логопедичного супроводу сім'ї

Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення забезпечували напрями: інформаційно-просвітницький, діагностично-консультативний, логокорекційний, психолого-виховний, за умови логопедизації середовища дитини.

Неперервність та системність логопедичного супроводу сімей, які виховують дитину з порушеннями мовлення, забезпечувалась відповідним до вікової періодизації змістом роботи з урахуванням сімейно-суспільної форми виховання. Робота у перші три періоди носила превентивно-консультативний характер і передбачала забезпечення підґрунтя для ефективного подолання проблем у мовленнєвому розвитку дитини.

Результати проведеного навчання за розробленою технологією Рис. 2.

Основний зміст роботи у IV періоді логопедичного супроводу мав суто корекційний характер й охоплював роботу із сім'ями дітей із ЗНМ.

Найбільш ефективними організаційними формами забезпечення взаємодії у логокорекційній роботі виявилися «Логошкола для батьків», логопрактикуми для усіх членів родини, інтерактивні заняття, логодискусії, ігрові логотренінги.

Окремо слід зазначити позитивні результати роботи з молодими батьками. Найбільш інформативними, змістовними та цікавими виявилися для них створення діагностично-консультативних логоцентрів, консультування, логолекції, спілкування он-лайн у інтернеті (логопед-батьки).

Результати проведеного навчання за розробленою технологією засвідчили позитивну динаміку показників готовності до активної взаємодії у процесі логопедичної допомоги, що підтверджено отриманими експериментальними даними дослідження. Значно зросла кількість батьків, які стали вважати допомогу логопеда необхідною: 88,2% (97), на відміну від 5,6%. Спостерігалась стала траєкторія зростання показників складових педагогічної культури батьків (педагогічні знання, педагогічні вміння та мотиваційні потреби) як основи готовності до участі у логокорекційному процесі. Кількість батьків, логопедагогічні знання яких відповідали достатньому рівню підвищилась з 48,3% до 76,9% (85), вміння — з 33,8% до 61,8% (68), мотиваційна готовність — з 37,3% до 77,6% (86). Готовність батьків до включення у логокорекційний процес зросла з 39,8% до 72,1%. Підвищився загальний рівень готовності логопедів до взаємодії з батьками (до 80,8% у порівнянні з 71,3% до навчального експерименту).

На особливу увагу заслуговує робота логопеда у межах сімейно-центрованого підходу, що забезпечило тенденцію зміни моделі взаємодії корекційної роботи. Авторитет у батьків як чинник підвищення ефективності своєї роботи після проведеного навчання визначили 86% (95) логопедів (на противагу 50% (55)).

Безперечно доведено доцільність перенесення початку логопедичного супроводу родини на більш ранній вік дитини групи логопедичного ризику.

Таким чином здійснення логопедичної роботи в межах тріади «дитина-логопед-сім'я» з раннього віку в організованому логоінформаційному просторі забезпечило підвищення ступеня обізнаності, підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги у випадках наявності порушення мовлення. Підвищення активного рівня взаємодії – із 40% до 80%, забезпечило повноцінне включення більшості родин у логокорекційний процес. Досвід ігрового спілкування забезпечив психоемоційний комфорт родин. Простежувались позитивні зміни у готовності дітей до шкільного навчання на тлі зростання умовно-нормативних показників мовленнєвого розвитку

З огляду на все вищезазначене доведено, що системний, багатокomпонентний, варіативний підхід до супроводу родини виявився набагато більш ефективним, ніж традиційні форми взаємодії логопеда з родиною.

Література

1. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення. : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / В.А. Кисличенко. – К., 2011. – 20 с. 2. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення : дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / Кисличенко Вікторія Анатоліївна. – К., 2011. – 208 с.

References

1. Kyslychenko V.A. Logopedichnui suprovid sim'i, v yakiy vuhovuetsya dutuna z porushennamu movlenna. : avtoref.dis. ...kand.ped.nauk : 13.00.03 / V.A.Kyslychenko. - K., 2011. - 20 s.; 2. Kyslychenko V.A. Lohopedychnyy suprovid sim'yi, v yakiy vykhovuyet'sya dytna z porushennyamu movlennya : dys. kand. ped. nauk : 13.00.03 / Kyslychenko Viktoriya Anatoliyivna. – K., 2011. – 208 s.

Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї як системна логопедична допомога родині, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення.

У статті розглядаються результати впровадження програми неперервного логопедичного супроводу сім'ї, у якій виховується дитина з порушеннями мовлення. Розроблена та апробована програма логопедичного супроводу змістовно забезпечила пріоритетні напрями: інформаційний, діагностичний, консультативний, корекційний, які представлені відповідними блоками у різних вікових періодах. Загальними завданнями логопедичного супроводу було визначено: розвиток логопедичної компетентності (педагогічної культури) батьків, профілактика виникнення проблем розвитку дитини; допомога (сприяння) дитині у вирішенні актуальних завдань розвитку, зокрема, мовленнєвого. Включення батьків дітей раннього віку у організований логоінформаційний простір забезпечило підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги у випадках наявності порушення мовлення. Реалізація програми логопедичного супроводу забезпечила також підвищення ефективності логопедичної допомоги за результатами корекційної роботи. Експериментально доведено доцільність, ефективність та науково-практичну значущість результатів дисертаційного дослідження.

Ключові слова: дитина з порушеннями мовлення, сім'я, батьки, логопедичний супровід, діагностична методика, рівні готовності, взаємодія у логокорекційному процесі.

Кисличенко В.А. Логопедическое сопровождение семьи, как системная помощь семье, воспитывающей ребенка с речевыми нарушениями

В статье рассматриваются результаты исследования разработанной программы непрерывного логопедического сопровождения семьи, воспитывающей ребенка с нарушениями речи. Рассматривается научно-методическое обеспечение новых форм сотрудничества родителей и логопеда для преодоления тяжелых речевых нарушений у детей.

Нарушения базовых составляющих фонологической подсистемы функциональной системы языка и речи, подсистемы регуляции речевых актов в период интенсивного развития речевой функции приводит к сложной дезинтеграции и патологии речи в дальнейшем.

Рассмотрена целесообразность перенесения основного содержания коррекционной технологии на ранний и дошкольный возраст. Использование программы логопедического сопровождения семьи, воспитывающей ребенка с нарушением речи, основывается на интеграции нескольких звеньев процесса логопедической помощи и является организованным непрерывным образовательным процессом, основное содержание которого составляет взаимодействие логопеда и семьи.

Наиболее важной составляющей логопедического сопровождения является согласованная работа логопеда и семьи ребенка, начиная с раннего возраста, что позволяет достигать высоких показателей динамического роста уровней психоречевого развития, доказывающих эффективность коррекционной системы.

Ключевые слова: нарушения речи, коррекционный процесс, логопедическое сопровождение, родители.

Kyslychenko V.A. Logopedic support of the family which brings up a child with speech disorders

The article deals with the results of research of complex speech therapy provided for families with child with speech disorders and the programme of the logopedic support for such families. The programme of the logopedic support that was developed and tested substantially contributed to the priority areas: informative, diagnostic, consultative and correctional ones that are presented by the corresponding blocks for different age categories. The overall objectives of the logopedic support were identified, namely the development of the logopedic competence (teaching culture) of the parents; the prevention of the problems connected with the child development; the help (support) provided for the child in solving urgent tasks of development, namely the ones that are connected with speech. The process of involving the parents of infants into organized informative scope of the speech therapy contributed to the increase of motivational need of parents to control speech development of the child and to seek consciously the logopedic help in case of speech disorders. The implementation of the programme of the logopedic support also contributed to the improvement of the effectiveness of speech therapy in accordance with the results of correctional work. The practicality, efficiency, scientific and practical significance of the dissertation results were proved by carrying out the experiment.

Keywords: children with speech disorders, family, parents, logopedic support, diagnostic techniques, the levels of readiness, interaction in the process of correcting the speech.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2015 р.

Статтю прийнято до друку 18.07.2015 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.